

PUSZTAKAMARÁS (BELSŐ-MEZŐSÉG, KOLOZS MEGYE)

Sütő András fogalmazta meg tömören a magyar értelmiségi köztudatban jól ismert település elhelyezkedését. „A Mezőségnek hívott erdélyi dombvidék kellős közepében, Kolozsvártól negyven, Marosvásárhelytől hatvan kilométernyire, távol a vasúti és szellemi közlekedés ütőereitől, hajdani lápok, tavak, nádasok kiszikkadt völgyében. Makkai Sándor püspök úr néhány évtizede regényt írt rólunk vagy inkább segélykiáltást, az volt a címe: *Holt-tenger*. Hasonlatos hozzá valóban a vidék domborzata. Valamikor tenger volt itt, aztán elment valamerre, mi itt maradtunk, hasonlóképpen a vízi világból a természet sanyarú változásaiban az élelmes kétéltű békák is.” (Sütő 1972: 15.)

Kemény Zsigmond (1814–1875), a lélektani realizmus meghonosítója regényirodalomban, élete alkonyán ebben a faluban élt és itt is temették el, de sírja azonban nem vált az Erdély művelődéstörténeti emlékhelyeit látogató turisták zarándokhelyévé (Balogh E. 1991, Veress D. 1978). Faragó József kolozsvári folklorista 1940–1947 között vizsgálta meg a falu karácsonyi szokásait és táncéletét, de akkor nagyon újszerű kismonográfiája nem épült be a magyar folklorisztika központi sodrásába (Faragó J. 1946a, 1947). Pusztakamarás végül is Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér* című nagyszerű dokumentum-regényével vált közismertté a magyar értelmiségiek körében (Sütő 1972).

Pusztakamarás Erdély vármegyei részén feküdt, éppen ezért a jobbágytelepüléssel kapcsolatos marakodás viszonylag korán, már a 18. században elkezdődött. Mátyás király idején Ungár János nyert itt birtokot, majd rendre a Lacfiak, a nagyváradi püspökség és végül a Kemény család kezébe került. Lakossága, a többi mezőségi településhez hasonlóan, jelentősen pusztult a II. Rákóczi György 1657-es sikertelen lengyelországi hadjáratát követő tatár-török dúlások idején. Az akkor keletkezett demográfiai úrt első sorban románság pótolta csendes betelepülésével. A falu református magyar lakossága, az egyházi források szerint, 1762-ben a mainak közel háromszorosa volt, majd utána fokozatosan lemorzsolódott. Ez a folyamat csak az első világhégés végén csendesült. (Sütő 1972: 17–18.)

Az impériumváltás, a Trianonban megkötött békeszerződések eredményeképpen, 1920-tól gyökeresebb módosulást okozott a falu korábbi gazdasági és társadalmi szerkezetében is. A bukaresti hatalom tudatosan arra törekedett, hogy megtörje az erdélyi arisztokrácia gazdasági erejét, ellehetetlenítse azt a réteget, mely korábban meghatározó szerepet játszott a szórványban élő magyarság politikai, társadalmi, kulturális, oktatási és egyházi életében, valamint érdekvédelmében és oltalmazásában is (Kovács Kiss Gy. 2002).

A település szerényebb rendű parasztcsaládjai azonban másként, sajátosan élték meg a feudális nagybirtok szétosztását. „Az első világháború utáni részleges földreform során a Kemény bárók 4135 holdas birtokából kisajátítottak 2114 holdat. (Azelőtt mindössze 106 holdnyi művelhető terület volt a parasztok tulajdonában.) Két évtized alatt

a megmaradt uradalmi birtok a felére fogyott. Az osztásnál egy-két holdnyi szántó így is jutott valamennyiünknek. Került valami a lábunk alá, ahol a sarkunkat megvessük.” (Sütő 1972: 20.)

Sütő András a szülőfalujáról írott dokumentumregényében jegyezte le, hogy a két világháború közötti időszakban, 1918–1938 között a helyi magyarság lélekszáma 329-ről 300-ra fogyott, ugyanakkor összesen 238 születést és 130 elhalálozást vezettek be a református egyházi anyakönyvekbe. „Más vallásra való áttérés útján a gyülekezetből és egy füst alatt a nyelvi közösségből kiváltak 25-en. Utóbbiak nagyobbrészt nők. Ezen nem kell csodálkoznunk. Az úrvacsora képletes táplálék, míg az áhított férfi kézzelfogható valóság. E régi egyházi följegyzést lapozva mégis úgy látom, az apadás fő oka a nagymérvű gyermekhalandóság. 1921-ben például a születések száma tíz, elhunyt ugyanannyi. 1927-ben, mikor magam is a világra jöttem, születtünk összesen tízen, életben maradtunk négyen. Korosztályomnak hatvan százaléka az élet szokásos kerülői nélkül az anyamellről fordult egyenest a sírba.” (Sütő 1972: 18.)

A második világháború nagypolitikai eseményei a környék falvainak korábbi demográfiai és etnikai szerkezetét is gyökeresen átrendezték. „1940-ben a bécsi döntéssel az amúgy is laza közösség közel kétharmadára csökkent. A katonai kötelezettség – főleg a kaukázusi hideg – elől menekülve, a magyarok északi irányba, a románok délnek szökdöstek át az ideiglenes határon. Családok, nemzetségek maradtak a házban férfikéz nélkül. [...] Elvándorolt a cipész, a kerekes, a kovács, a szücsmester – az egész iparunk! –, továbbá hét nagybátyám, kilenc unokatestvérem, öt nagynéném, el a tanító is családostul.” (Sütő 1972: 18–19.)

Mivel a román kommunista hatalom, közvetlenül a második világháborút követő években, a hazai társadalom erőszakos homogenizálására törekedett, 1945–1948 között megfosztotta az arisztokrata családok tagjait minden ingatlanjuktól, kiemelték udvarházaikból vagy kastélyaikból, kényszerlakhelyekre telepítették, ahol embertelen körülmények között, nehéz fizikai munkára kötelezték őket (Kovács Kiss Gy. 2002, Kovács Kiss Gy. szerk. 2003). Ez történt Pusztakamaráson is, ahonnan csakhamar elűzték a Kemény családot, mely korábban (éppen gazdasági súlyának köszönhetően) hatékonyan támogatni tudta a helybéli román többség gyűrűjében élő maroknyi magyarság egyházi, oktatási, művelődési életét és intézményeit. A románság ebben a mezőségi faluban is rendre átvette az adminisztratív, gazdasági, politikai és művelődési élet vezetését a második világháborút követő évtizedekben.

Sütő András idézett kötetében arra is rámutatott, hogy a falu magyar népessége a második világháborút követő években, egészen a mezőgazdaság erőszakos megszervezéséig, csendesesen emelkedett. „Ilyenformán 1962-ig a lélekszám 420-ra szaporodott. Ebből néhány esztendő leforgása alatt újra eltávozott 120 személy. Egy részét a nagyütemű iparosodás szívta fel – városi élet, alacsony házbérű állami összkomfort. Az itthonmaradottak 32 gyermeket járatnak a négyosztályos magyar iskolába, 20-25-öt – helybeli továbbtanulás végett – a nyolcosztályos román iskola felső tagozatába. A középiskolát végzettek közül egyetlen maradt itthon. A többi – féltucatnyi – városra telepedett

meg. Szerény igyekezettel pótoljuk őket. Hét-nyolc gyermek születik évente. Mióta orvosunk van, szülőotthon és orvosság »zsákszámba«, a halál is ritkábban látogat. Évente kétszer-háromszor.” (Sütő 1972: 20.)

Pusztakamarás etnikai összetétele, a hivatalos népszámlálások (Varga E. 2001: 556) adatai alapján, 1850–1992 között így változott:

Év	Összesen	Román	Magyar	Német	Egyéb	Zsidó	Cigány
1850	750	439 (58,5%)	219 (29,2%)	0	92 (12,2%)	0	92
1880	608	349	162	14	83	0	0
1910	1129	729	285	7	108	0	108
1930	1230	789	309	1	131	10	116
1941	1352	963	335	2	52	0	0
1966	1789	1386	363	1	39	0	39
1977	1808	1313	362	0	133	0	133
1992	1385	970 (70%)	213 (15,3%)	0	202 (14,5%)	0	202
2002			169				
2008. 01.01.			152				

A fenti táblázat adatai azt jelzik, hogy a magyarság száma a faluban 1850–1992 között gyökeresebben nem változott, de az együttélő románság közben már látványosabban (58,54%-ról 70,05%-ra) gyarapodott. A cigányság száma pedig a 20. század második felében, a helységben gyakorlatilag megduplázódott. A hivatalos népszámlálások adatai a faluban nagyobb népességfogyást csak az 1870-80-as években mutatnak, amikor szerte Erdélyben kolera pusztított. A kamarási magyar közösség lélekszáma a 20. század első felétől fokozatosan emelkedett egészen az 1960-as évek közepéig.

A fiatalok migrációja, elvándorlása végül is csak az 1980-as években teljesedett ki, amikor a helyben élő magyarság száma hirtelen lecsökkent, csendesesen előregedett. Ez a folyamat azonban tovább folytatódott az 1990-es években is, mivel 1992–2002 között további 44 személlyel apadt a helyi református közösség. A 2002-ben megszervezett hivatalos népszámlálás idején a faluban összesen 169 magyar élt. A református egyház adatai szerint 2008. január 1-jén már csak 152 magyar személy lakott a faluban.

A falu felekezeti szerkezete 1850–1992 között folyamatosan változott (Varga E. 2001: 690).

Év	Összesen	Ortodox	Görögkatolikus	Római katolikus	Református	Evangelikus	Unitárius	Izraelita	Egyéb összesen	Adventista
1850	750	0	496	7	247	0	0	0	0	0
1857	838	0	567	23	247	0	1	0	0	0
1869	900	0	576	13	305	0	1	5	0	0
1880	608	0	431	13	150	0	1	13	0	0
1890	968	0	677	12	252	2	1	24	0	0
1900	1086	1	747	15	299	1	1	22	0	0
1910	1129	1	791	18	279	0	14	26	0	0
1930	1230	15	840	12	324	1	4	15	19	7
1992	1385	1140	7	8	210	0	0	0	20	20

A református magyarság száma 1850–1992 között jelentősebben nem változott. A görögkatolikus románság száma 1850-től egészen a második világháború végéig gyakorlatilag megduplázódott, majd 1948-tól erőszakosan beolvasztották őket az ortodox egyházba. Érdekes jelenség, hogy 1989 után a Rómával egyesült egyház ebben a mezősi faluban sem tudta vissza nyerni korábban elkobzott templomát, s újra alkotni a helyi gyülekezetet. A két világháború közötti korszaktól kezdődően pedig az adventisták kezdtek vallásos kisközösséggé szerveződni.

Pusztakamarás magyarságának demográfiai szerkezetét, a református egyházközösség anyakönyvei szerint, alapvetően meghatározta az évente születettek és elhalálozotak aránya.²⁴

Év	Keresztelések	Elhalálozások	Különbözet
1884	18	12	6
1885	24	13	11
1886	23	22	1

²⁴ Köszönöm Oroszhegyi Attilának, Pusztakamarás református lelképásztornak, hogy lehetővé tette az egyházközösség helyben őrzött levéltárának vizsgálatát.

Év	Keresztelések	Elhalálozások	Különbözet
1887	16	16	0
1888	22	14	8
1889	23	7	16
1890	12	10	2
1891	18	8	10
1892	16	11	5
1893	14	7	7
1894	46	21	25
1895	38	20	18
1896	29	16	13
1897	40	12	28
1898	29	10	19
1899	42	13	29
1900	40	19	21
1901	17	15	2
1902	15	11	4
1903	24	11	13
1904	12	5	7
1905	17	12	5
1906	14	16	-2
1907	23	5	18
1908	19	12	7
1909	15	10	5
1910	22	14	8
1911	13	5	8
1912	18	11	7
1913	21	8	13
1914	15	8	7
1915	13	11	2
1916	14	13	1
1917	9	9	0
1918	11	18	-7

Év	Keresztelések	Elhalálozások	Különbözet
1919	19	4	15
1920	12	7	5
1921	11	10	1
1922	17	41	13
1923	14	9	5
1924	9	4	5
1925	13	3	10
1926	14	5	9
1927	15	11	4
1928	13	12	1
1929	16	6	10
1930	15	4	11
1931	15	7	8
1932	12	9	3
1933	12	4	8
1934	17	10	7
1935	16	11	5
1936	17	10	7
1937	12	7	5
1938	15	11	4
1939	8	5	3
1940	18	6	12
1941	18	5	13
1942	12	6	6
1943	2	5	-3
1944	12	10	2
1945	3	11	-8
1946	15	10	5
1947	9	6	3
1948	6	9	-3
1949	11	6	5
1950	6	3	3

Év	Keresztelések	Elhalálozások	Különbözet
1951	12	2	10
1952	11	5	6
1953	19	4	15
1954	20	7	13
1955	12	5	7
1956	18	4	14
1957	16	1	15
1958	16	7	9
1959	10	1	9
1960	11	5	6
1961	13	4	9
1962	14	2	12
1963	2	4	-2
1964	6	1	5
1965	6	3	3
1966	12	8	4
1967	7	1	6
1968	9	5	4
1969	14	2	12
1970	14	5	9
1971	7	4	3
1972	8	4	4
1973	11	2	9
1974	15	4	11
1975	8	0	8
1976	6	2	4
1977	12	9	3
1978	13	5	8
1979	11	3	8
1980	7	7	0
1981	10	4	6
1982	3	5	-2

Év	Keresztelések	Elhalálozások	Különbség
1983	5	3	2
1984	4	3	1
1985	5	0	5
1986	3	0	3
1987	1	6	-5
1988	4	8	-4
1989	6	10	-4
1990	4	6	-2
1991	2	1	1
1992	2	4	-2
1993	2	6	-4
1994	0	5	-5
1995	4	6	-2
1996	2	6	-4
1997	1	6	-5
1998	1	6	-5
1999	1	0	1
2000	2	4	-2
2001	3	5	-2
2002	4	6	-2
2003	3	1	2
2004	3	3	0
2005	3	6	-3
2006	7	3	4
2007	2	7	-5
2008	2	2	0
2009	1	8	-7
2010	1	3	-2
Összesen	1577	977	600

A következő táblázat a 20. század jelentősebb történelmi, politikai korszakaira lebontva összesíti a pusztakamarási keresztelések és elhalálozások számát, valamint a kettő különbségét.

Időszak	Keresztelések	Elhalálozások	Különbözet
1884–1914	695	374	321
1915–1939	339	241	98
1940–1944	62	32	30
1945–1962	222	128	94
1963–1989	209	108	101
1990–2010	50	94	-44
Összesen	1577	977	600

A fenti adatok azt jelzik, hogy a falu magyar lakossága 1884–1914 között összesen 321 személlyel gyarapodott. A természetes szaporodás elsősorban a 19. század utolsó évtizedében volt látványosabb. Ez az ígéretes folyamat azonban hirtelen megtorpant az első világháború idején, amikor csak 1918-ban, közel 20 házasság előtt álló legény veszett oda a különböző csatatereken. Az egyházi anyakönyvek a két világháború közötti korszakban, már minden évben újból természetes demográfiai növekvést mutatnak.

Közvetlenül az 1940-es fordulatot követő években újból emelkedett a természetes szaporulat a településen, azonban a második világháború kiteljesedése idején már veszteség figyelhető meg Pusztakamaráson is. A világháború után, 1949–1962 között pedig újra látványos növekedés történt, amikor a helyi magyar közösség összesen 94 személlyel gyarapodott. Azonban az erőszakos kollektivizálást követő évektől kezdődően a helyi lakosság száma fokozatosan csökkenni kezdett, s ez a tendencia még jobban kiteljesedett 1982-től kezdődően. A helybeli református egyház keresztelési és elhalálozási anyakönyvei szerint, az 1989-es romániai rendszerváltozást követő években, tehát 1990–2010 között újabb 44 személlyel fogyott a helyi reformátusok száma.

A település összlakosságának nemzedéki szerkezete 1992-ben, a hivatalos népszámlálások alapján a következő volt:

Korosztály	Száma
0–4	108
5–9	106
10–14	117
15–19	121
20–24	94
25–29	68
30–34	66
35–39	85

Korosztály	Száma
40–44	78
45–49	76
50–54	94
55–59	92
60–64	100
65–69	74
70–74	46
75–79	31
80–84	21
85 év fölött	8
Összesen	1385

A Pusztakamaráson élő magyarság nemzedéki és nemi szerkezete, terepkutatásaink alapján, 2001-ben a következőképpen alakult:

Korosztály	Féfiak	Nők	Összesen	Százalék
1–7	3	8	11	1,77%
8–16	8	6	14	8,28%
17–25	11	4	15	8,87%
26–40	30	24	54	31,95%
41–60	14	13	27	15,97%
61 év fölött	22	26	48	28,40%
Összesen	88	81	169	100%

A magyar közösség soraiban, a település összlakosságának nemzedéki szerkezetéhez viszonyítva, már nagyon kevés kisgyermeket, iskolást és párválasztás előtt álló fiatalot találtunk. Miközben a község összlakosságának közel 40%-a (39,81%) 25 életév alatti volt, addig ez a fiatal nemzedék a magyar lakosság körében még a 20%-ot (18,92%) sem érte el. Ugyanakkor a létszámában fokozatosan apadó magyar közösség tagjainak közel egyharmada immár hatvan életéve fölött jár. Miközben a magyarság közel 30%-a 60 év fölötti volt, a románságnak csak a 20%-a. A református felekezetű, magyar anyanyelvű lakosság csendes előregedése alapjaiban meghatározza a településben élő etnikai kisközösség mindennapi életét, távlatát és jövőtudatát is.

Pusztakamaráson a lokális, a felekezeti és az etnikai endogámia/exogámia 1884–2000 között a következőképpen alakult:

Év	Házasságok száma	Endogám			Exogám		
		Lokális	Felekezeti	Etnikai	Lokális	Felekezeti	Etnikai
1884	7	6	6	6	1	1	1
1885	8	6	6	6	0	2	0
1886	2	0	1	1	2	1	1
1887	1	1	1	1	0	0	0
1888	-	-	-	-	-	-	-
1889	5	2	2	3	3	3	2
1890	1	1	1	1	0	0	0
1891	3	1	1	1	2	2	2
1892	1	0	0	0	1	1	1
1893	3	1	1	1	2	2	2
1894	4	1	1	3	3	3	1
1895	4	3	3	3	1	1	1
1896	4	2	2	2	2	2	2
1897	2	1	1	1	1	1	1
1898	4	3	3	3	1	1	1
1899	5	4	4	4	1	1	1
1900	3	3	3	3	0	0	0
1901	2	1	1	1	1	1	1
1902	4	3	3	3	1	1	1
1903	-	-	-	-	-	-	-
1904	3	1	1	1	2	2	2
1905	-	-	-	-	-	-	-
1906	4	1	1	1	3	3	3
1907	5	2	1	1	3	4	4
1908	3	2	2	2	1	1	1
1909	2	0	1	2	2	1	0
1910	3	2	2	2	1	1	1
1911	9	3	3	3	6	6	6
1912	4	1	2	4	3	2	0
1913	2	0	2	2	2	0	0
1914	1	1	1	1	0	0	0

Év	Házasságok száma	Endogám			Exogám		
		Lokális	Felekezeti	Etnikai	Lokális	Felekezeti	Etnikai
1915	1	1	1	1	0	0	0
1916	2	1	1	1	1	1	1
1917	4	1	1	1	3	3	3
1918	2	2	0	2	0	2	0
1919	3	1	1	1	2	2	2
1920	5	2	2	2	3	3	3
1921	4	1	1	1	3	3	3
1922	-	-	-	-	-	-	-
1923	4	2	2	2	2	2	2
1924	2	2	2	2	0	0	0
1925	3	2	2	2	1	1	1
1926	6	3	3	3	3	3	3
1927	2	1	1	1	1	1	1
1928	5	1	1	1	4	4	4
1929	-	-	-	-	-	-	-
1930	1	1	1	1	0	0	0
1931	3	1	1	1	2	2	2
1932	4	3	3	3	1	1	1
1933	4	3	3	3	1	1	1
1934	5	5	5	5	0	0	0
1935	-	-	-	-	-	-	-
1936	2	1	1	1	1	1	1
1937	6	3	3	3	3	3	3
1938	5	3	3	3	2	2	2
1939	5	2	2	2	3	3	3
1940	-	-	-	-	-	-	-
1941	1	0	0	0	1	1	1
1942	-	-	-	-	-	-	-
1943	3	1	1	1	2	2	2
1944	-	-	-	-	-	-	-
1945	1	0	0	0	1	1	1

Év	Házasságok száma	Endogám			Exogám		
		Lokális	Felekezeti	Etnikai	Lokális	Felekezeti	Etnikai
1946	6	5	5	5	1	1	1
1947	3	3	3	3	0	0	0
1948	6	3	3	3	3	3	3
1949	5	1	1	1	4	4	4
1950	1	1	1	1	0	0	0
1951	2	2	2	2	0	0	0
1952	1	1	1	1	0	0	0
1953	4	4	4	4	0	0	0
1954	6	5	5	5	1	1	1
1955	6	3	3	4	3	3	2
1956	7	4	4	4	3	3	3
1957	8	8	8	8	0	0	0
1958	6	4	4	4	2	2	2
1959	4	2	2	2	2	2	2
1960	5	4	4	4	1	1	1
1961	3	1	1	1	2	2	2
1962	1	0	0	0	1	1	1
1963	1	0	1	1	1	0	0
1964	6	6	6	6	0	0	0
1965	1	0	1	1	1	0	0
1966	3	1	1	1	2	2	2
1967	6	3	3	3	3	3	3
1968	5	1	1	1	4	4	4
1969	4	3	3	3	1	1	1
1970	2	2	2	2	0	0	0
1971	6	3	3	3	3	3	3
1972	2	0	2	2	2	0	0
1973	4	2	2	2	2	2	2
1974	4	1	1	1	3	3	3
1975	6	1	1	3	5	5	3
1976	3	3	3	3	0	0	0

Év	Házasságok száma	Endogám			Exogám		
		Lokális	Felekezeti	Etnikai	Lokális	Felekezeti	Etnikai
1977	4	2	2	2	2	2	2
1978	6	2	2	2	4	4	4
1979	5	0	3	3	5	2	2
1980	-	-	-	-	-	-	-
1981	3	0	2	2	3	1	1
1982	4	2	2	2	2	2	2
1983	3	1	1	1	2	2	2
1984	4	1	1	1	3	3	3
1985	3	1	1	1	2	2	2
1986	1	0	1	1	1	0	0
1987	1	0	0	0	1	1	1
1988	3	1	1	1	2	2	2
1989	2	1	1	1	1	1	1
1990	4	1	1	1	3	3	3
1991	6	2	2	2	4	4	4
1992	3	0	2	2	3	1	1
1993	1	0	1	1	1	0	0
1994	1	1	1	1	0	0	0
1995	4	0	0	0	4	4	4
1996	3	1	0	1	2	3	2
1997	1	1	0	0	0	1	1
1998	3	1	1	1	2	2	2
1999	2	1	1	1	1	1	1
2000	2	0	2	2	2	0	0
2001	1	0	0	0	1	1	1
2002	1	0	0	0	1	1	1
2003	0	0	0	0	0	0	0
2004	0	0	0	0	0	0	0
2005	1	0	0	0	1	1	1
2006	3	1	0	0	2	3	3
2007	1	0	0	0	1	1	1

Év	Házasságok száma	Endogám			Exogám		
		Lokális	Felekezeti	Etnikai	Lokális	Felekezeti	Etnikai
2008	0	0	0	0	0	0	0
2009	1	0	0	0	1	1	1
2010	0	0	0	0	0	0	0
Összesen	386	194	206	219	192	180	167

A fenti táblázat adatainak összesítéséből a következő képet nyerjük:

Időszak	Házasságok száma	Endogám			Exogám		
		Lokális	Felekezeti	Etnikai	Lokális	Felekezeti	Etnikai
1884–1918	108	59	59	68	49	49	40
1919–1939	69	37	37	37	32	32	32
1940–1944	4	1	1	1	3	3	3
1945–1965	83	57	59	60	26	24	23
1966–1989	84	31	39	41	53	45	43
1990–2000	30	8	11	12	22	19	18
2001–2010	8	1	0	0	7	8	8
Összesen	386	194	206	219	192	180	167

A pusztakamarási magyar közösségben a 19–20. század fordulóján megkötött házasságok közel fele lokális, felekezeti és etnikai szempontból már exogám volt. Ugyanez érvényesült a két világháború közötti időszakban is. Az exogám házasságok száma a második világháború utáni két évtizedben, rövid ideig enyhén csökkent. Az 1962-es kollektivizálást követő évtizedekben azonban alapvető gyakorlattá vált a pusztakamarási fiatalok lokális mobilitása, ami csakhamar azt eredményezte, hogy a helybéli református egyháznál anyakönyvezett házasságok több mint fele etnikai és felekezeti szempontból exogám volt. Az 1989-es romániai rendszerváltozás utáni évtizedben pedig a helyi református egyháznál megkötött házasságok kétharmada lokális, felekezeti és etnikai szempontból szintén exogám volt.

Ezek a tendenciák végül is gyökeresen átrendezték nemcsak a falubéli magyar–román kapcsolatrendszer, hanem a hajdani magyar családok belső nyelvhasználatát, rituális, egyházi, vallásos életét s végső soron etnikai és nemzeti identitását is.

Az összevont I–IV. osztályban folyó magyar nyelvű oktatás a helységben végül is 1999-ben szűnt meg. A 2007–2008-as iskolai tanévben összesen 6 magyar anyanyelvű kisgyermek járt az I–VIII. osztályos román tannyelvű iskolába. Napjainkban a településben csak egyetlen magyar jellegű intézmény, a református egyház működik. A ma-

roknyi pusztakamarási református gyülekezet már csak a templomban található magyar szövegekkel, prédikációval, énekekkel. Kihangsúlyozzuk, hogy a helybéliek is elsősorban a református lelkésztől várják el a magyar identitás reprezentációját, aki például nemzeti zászlót helyezett el a parókia irodájában. (Feischmidt 1994.)

A családon, rokonságon, szomszédságon és a faluközösségen belüli kommunikáció nyelve a hétköznapi és a vasárnapok idején már elsősorban a román. Éppen ezért az anyanyelv egyre inkább visszaszorul az intim szférába, az Istennel folytatott szakrális kommunikációba (Péntek 2001: 181–212). A mezősi emberek, a moldvai csángókhoz hasonlóan a nyelvváltást nem élik meg tragédiaként, mivel a többségi csoport kódja és kultúrája voltaképp mindennapi életük realitása, szerves része (Feischmidt 1994, Pózsöny 2005: 156).

Érdekes tény, hogy az 1968 után kibontakozott táncmozgalom nem fedezte fel a faluban élő magyarság sajátos hagyományos kultúráját. Éppen ezért a Pusztakamaráson élők hagyományos folklóralkotásai (pl. szokásai, zenés-táncos hagyományai) nem reprezentálódtak, nem mediatisálódtak a különböző fesztiválok, táncjátékok, tévés műsorok keretében, de nem nyertek szimbolikus jelentéseket sem a helyi közösség ünnepeinek szerkezetében. Igaz, Pusztakamaráson viszonylag korán polgáriasult magyar családok éltek. Fiaik, elsősorban az 1962-es kollektivizálást követő időszakban, már tudatosan eltávolodtak a kibocsátó szülőfalu magyar nyelvű folklórjától, mivel urbánus közegbe és kultúrába akartak beépülni. Mivel az iparosítást és az urbanizációt kísérő munkamigrációba rendszerint román kapcsolataik, pályák segítségével kapcsolódtak be, a román többségű közegben szocializálódtak, ezért napjainkban is elsősorban a román nyelvű, igencsak népszerű populáris köz kultúrával élnek és szórakoznak. Ezek a folyamatok végül is azt eredményezték, hogy életükben a magyar nyelvű, tradicionális folklórnak immár kevés szerepe és jelentősége van, s az nem játszik különösebb szerepet sem etnikai identitásuk szerkezetében, sem annak reprezentációjában.

Az etnikailag vegyes családokban és a román többség között élő pusztakamarási magyarok etnikai identitása napjainkban inkább búvópatakszerűen működik, semmiféle harsány reprezentáció azt nem dominálja. Elsősorban a csend meg a hallgatás jellemzi introvertált jellegű mezősi kultúrájukat, értékrendjüket és mentalitásukat.